

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Směnka - nesměnka: formálně platná směnka stížená materiální neplatností

Směnečnému právu je vlastní poměrně atypická klasifikace neplatných právních jednání. Směnečná prohlášení mohou být neplatná materiálně a/nebo formálně.[1] Formální a materiální neplatnost směnky nebo i jiných směnečných prohlášení má výrazně odlišný vliv na směnečné závazky dalších podpisatelů tohoto cenného papíru.

Základní směnka a další směnečné prohlášení

Za hlavní, a zpravidla i prvotní, směnečné prohlášení je třeba považovat základní směnku.[2] Základní směnku představuje ta část směnečné listiny, která vznikla právním jednáním výstavce. Základní směnka je tvořena podstatnými náležitostmi směnky, jež jsou vymezeny v případě cizí směnky v ustanovení čl. I. § 1 zákona č. 191/1950 Sb. směnečného a šekového (dále rovněž „ZSŠ“) nebo v ustanovení čl. I. § 75 ZSŠ (v případě vlastní směnky) a směnečnými določkami.

Součástí směnky jsou i další připojená směnečná prohlášení (akcept, rukojemská prohlášení, indosamenty). Obsah směnky jako cenného papíru je tvořen základní směnkou, která představuje esenciální součást směnky a případně dalšími směnečnými prohlášeními.

Materiální neplatnost směnečného prohlášení

Materiální neplatnost směnečného prohlášení je způsobena takovou vadou tohoto prohlášení, která není patrná z jeho textu.[3] Zákon směnečný a šekový označuje podpis vyhotovený pod materiálně neplatným směnečným prohlášením jako nezávazný. Rovněž materiálně neplatné směnečné prohlášení je označováno taktéž jako nezávazné.[4] Otázku definice materiální neplatnosti - nezávaznosti směnečného prohlášení lze shrnout tak, že je způsobena okolností, kterou lze s ohledem na fakt, že není patrná z textu směnky, označit jako „skrytou“ právní vadu.

Formální neplatnost směnečného prohlášení

Formální neplatnost směnečného prohlášení způsobuje vada tohoto prohlášení, která je zřejmá (patrná) z textu tohoto prohlášení. Formální neplatnost směnečného prohlášení je tedy seznatelná přímo z textu směnky.

Důsledky materiální a formální neplatnosti směnečných prohlášení

Ve směnečném právu se uplatňuje poučka, že **co není ve směnce, není ve světě**. Uvedené pravidlo platí v zásadě, tedy zpravidla, nikoli však důsledně. Relevance a priorita skutečností patrných z textu směnky má ve směnečném právu celou řadu projevů. Patří mezi ně následující aspekty právního režimu vzniku, převodu a uplatnění směnečných práv:

- obsah směnečného vztahu je primárně určen textem směnky,
- směnečný věřitel nabývá originárně práva ze směnky, tedy práva, která vyplývají ze směnky,

- ujednání mezi směnečným věřitelem a směnečnými dlužníky učiněná mimo směnku platí jen mimo směnečný vztah.
- vady směnečných prohlášení, které nejsou patrné z textu směnky, mají jen omezené směnečněprávní účinky.

S ohledem na zaměření článku se budu dále zabývat jen tím aspektem pravidla, že pro směnečný vztah je určující především obsah směnky, a v některých situacích jen obsah směnky, v důsledku čehož se obsah práv směnečného věřitele a povinností směnečného dlužníka odvíjí zejména od textu směnky, který je uveden v poslední odrážce předchozího odstavce. Fakt, že vady směnečných prohlášení, které nejsou zřejmé z textu směnky, se do směnečného vztahu promítají jen selektivně, představuje nedílnou součást klasifikace neplatnosti směnečných prohlášení na formální a materiální a omezené a selektivní dopady materiální neplatnosti.

Jak materiálně neplatná, tak i formálně neplatná směnečná prohlášení nejsou způsobilá založit směnečný závazek jejich podpisatelů. V tom se jejich důsledky shodují. Diference mezi materiální a formální neplatností směnečných prohlášení spočívá ve faktu, že nezávaznost (materiální neplatnost) těchto směnečných úkonů neovlivňuje právní důsledky ostatních směnečných prohlášení vyhotovených na tutéž směnku, zatímco formální neplatnost směnečných prohlášení může mít zásadní průnik do právního režimu a právních důsledků ostatních směnečných prohlášení uskutečněných v rámci téhož směnečného vztahu, tedy vyhotovených na stejnou směnku.

Materiální neplatnost směnečného prohlášení ovlivňuje jen postavení podpisatele tohoto prohlášení ve směnečném vztahu, formální neplatnost směnečného prohlášení ovlivňuje vznik či absenci vzniku směnečného závazku podpisatele předmětného formálně neplatného směnečného prohlášení, ale i vznik či absenci vzniku směnečného závazku podpisatelů některých dalších směnečných prohlášení.

Je-li směnečné prohlášení materiálně neplatné, nevzniká jeho podpisateli připojením podpisu na směnku směnečný závazek.^[5]

Formální neplatnost směnečného prohlášení má širší dopady než neplatnost materiální. Formální neplatnost základní směnky způsobuje plošnou neexistenci směnečných závazků všech podpisatelů této směnečné listiny. Formální neplatnost dalších směnečných prohlášení může a nemusí mít vliv na existenci směnečných závazků dalších podpisatelů směnky. Dopady formální neplatnosti některého z dalších směnečných prohlášení na závaznost dalších směnečných prohlášení připojených na tutéž směnku ovlivňuje začlenění podpisatelů těchto prohlášení do hierarchie směnečného vztahu a případného směnečného závazku uvedeného podpisatele směnky do struktury směnečného vztahu. Podrobnější výklad problematiky formální neplatnosti dalších směnečných prohlášení na existenci (či neexistenci) směnečných závazků dalších podpisatelů směnky je obsažen dále v textu.

Stejně účinky jako formální neplatnost směnečného prohlášení na existenci směnečných závazků dalších podpisatelů má jeho nicotnost. Nicotnost se týká zejména základní směnky. Tuto lze konstatovat v případě, že základní směnka postrádá jednu nebo více podstatných náležitostí; v uvedeném případě se totiž nejedná o směnku neplatnou, absence podstatné náležitosti v listině, která byla vyhotovena s ambicí vzniku základní směnky, způsobuje podle ustanovení čl. I. §§ 2 a 76 ZSŠ, že se nejedná o směnku.

Samostatnost směnečných závazků

Důsledky materiální neplatnosti směnečných prohlášení bezprostředně souvisí se samostatností směnečných závazků. Jedná se o pojmy, které se obsahově prolínají. Fakt, že materiální neplatnost formálně platného směnečného prohlášení nemá žádný vliv na platnost ostatních směnečných prohlášení, tedy ani na existenci závazků ostatních na směnce podepsaných osob, jež z těchto dalších

směnečných prohlášení vyplývají, je jedním ze stěžejních projevů samostatnosti směnečných závazků. Samostatnost směnečných závazků je upravena v ustanovení čl. I. § 7 ZSŠ, jenž uvádí: „*Jsou-li na směnce podpisy osob, které se nemohou směnečně zavazovat, podpisy nepravé, podpisy vymyšlených osob nebo podpisy, jež z nějakého jiného důvodu nezavazují osoby, které se na směnku podepsaly nebo jejichž jménem byla směnka podepsána, nemá to vliv na platnost závazků ostatních osob na ní podepsaných.*“

Právní regulaci samostatnosti směnečných závazků je třeba hledat (ve vztahu ke směnečným rukojmím) i v ustanovení čl. I. § 32 odst. 2 ZSŠ, jenž uvádí: „*Závazek směnečného rukojmího je platný i tehdy, je-li závazek, za který se zaručil, neplatný z jiného důvodu než pro vadu formy.*“

Podstatu samostatnosti směnečných závazků lze shrnout tak, že materiální neplatnost či nicotnost směnečného prohlášení, které nevykazuje formální vady, nemá negativní vliv na platnost dalších směnečných prohlášení, tedy ani na existenci směnečných závazků, jež z těchto dalších směnečných prohlášení vznikají.^[6]

Shrnutí právních dopadů materiální neplatnosti směnečného prohlášení na právní postavení dalších podpisatelů směnky

Ve směnečném vztahu se projevuje existenční závislost i nezávislost směnečných závazků na platnosti či neplatnosti směnečných prohlášení jiných podpisatelů směnky. Uvedený, na první pohled paradoxní, závěr o vlivu i absenci vlivu platnosti a neplatnosti směnečných prohlášení na existenci směnečných závazků podpisatelů dalších směnečných prohlášení, jež jsou vyhotovena na téže směnce, je však plně validní. Existenční provázanost platnosti směnečných prohlášení a vzniku směnečných závazků podpisatelů dalších směnečných prohlášení, jež jsou vyhotovena na téže směnce, lze zjednodušeně shrnout tak, že některé z těchto relací jsou z hlediska existenční závislosti platnosti či neplatnosti směnečných prohlášení a vzniku směnečného závazku podpisatelů dalších směnečných prohlášení relevantní a jiné nikoli. Závisí na faktu, zda se jedná o formální či materiální neplatnost směnečného prohlášení, která směnečná prohlášení jsou neplatností stížena a ohledně kterých podpisatelů směnky se vliv neplatnosti směnečného prohlášení na vznik směnečného závazku zkoumá.

Existenční závislost a nezávislost směnečných závazků na platnosti jiných směnečných prohlášení vyhotovených na téže směnce je silně strukturovaná. Nelze ji popsat jednoduchým pravidlem, které platí všeobecně, naopak jí lze přiznat téměř kazuistický režim.

Formální neplatnost směnečného prohlášení může negativně ovlivnit vznik směnečných závazků osob, které na směnku, jejíž základní text je formálně neplatný, nebo na níž se vyskytuje formálně neplatné další směnečné prohlášení, připojily další směnečné prohlášení.

Materiální neplatnost formálně platného směnečného prohlášení působí jen vůči směnečnému závazku, které měl vzniknout tímto prohlášením. Z tohoto směnečného prohlášení není jeho podpisatel směnečně zavázán.

Existenční závislost směnečných závazků na formální platnosti směnečných prohlášení dalších podpisatelů směnky má dvě podoby:

- Směnečný závazek může vzniknout jen připojením podpisu na formálně platnou směnku. Formální neplatnost základní směnky způsobuje, že připojením podpisu na formálně neplatnou směnku nemůže vzniknout žádný směnečný závazek.
- Ve směnečných vztazích existují akcesorické směnečné závazky. Jedná se o závazek avalisty a příjemce pro čest. Směnečný rukojmí zaručuje směnku za konkrétního směnečného dlužníka -

za avaláta. Závazek avalisty je obsahově vymezen a částečně existenčně závislý na závazku principiálního dlužníka (dlužníka, za nějž přijal směnečné rukojemství). Formální neplatnost směnečného prohlášení avaláta blokuje vznik směnečného závazku avalisty.^[7] Honorační akceptant směnku přijímá pro čest konkrétního směnečného dlužníka. Závazek příjemce pro čest je obsahově určen a částečně existenčně závislý na směnečném závazku poctěného. Formální neplatnost směnečného prohlášení poctěného znemožňuje vznik směnečného závazku příjemce pro čest. Existenční závislost akcesorických dlužníků na formální platnosti směnečných prohlášení principiálních dlužníků neplatí naopak (obousměrně). Formální neplatnost směnečného prohlášení akcesorického dlužníka neovlivňuje existenci směnečného závazku dlužníka principiálního.

Jinak platí existenční nezávislost - samostatnost směnečných závazků. Formální neplatnost akceptačního prohlášení, rukojemského prohlášení a honoračního akceptu neovlivňuje existenci směnečného závazku indosantů a příjemce pro čest, formální neplatnost indosamentu neovlivňuje existenci směnečného závazku dalších osob podepsaných na téže směnce.

Formálně platná základní směnka stížená materiální neplatností - směnka nebo nesměnka?

Jak jsem již uvedl výše, materiální neplatnost směnečného prohlášení způsobuje, že jeho podpisatel není z předmětné směnečné listiny směnečně zavázán. Uvedené pravidlo platí i pro základní směnku. Vykazuje-li tedy základní směnka vadu, která způsobuje její nezávaznost (materiální neplatnost), není výstavce směnečným dlužníkem. Je-li uvedená (materiálně neplatná) základní směnka formálně platná, nepromítá se její neplatnost do právních účinků ostatních směnečných prohlášení, jež jsou na uvedenou směnku připojena. Všichni podpisatelé formálně platné základní směnky, která vykazuje vady, jež způsobuje její nezávaznost, jsou v důsledku připojení dalšího směnečného prohlášení (akceptačního prohlášení, rukojemského prohlášení, honoračního akceptu nebo indosamentu) na tuto listinu v případě, že jejich směnečné prohlášení je platné a že jsou splněny i další předpoklady vzniku směnečného závazku (zejména emise nebo tradice směnky) z této směnečně zavázání.

Na otázku, zda je formálně platná základní směnka stížená materiální neplatností, směnečnou listinou, kterou lze bez dalšího považovat za směnku, odpovídám, že se jedná o směnku. Pojem nesměnka je tak třeba využít k pojmenování jiné směnečné listiny - třeba umořené směnky. Uvedenému tématu se hodlám věnovat v některém ze svých příštích článků.

Nejčastější příčiny materiální neplatnosti směnečného prohlášení:

V této části článku považuji za praktické uvést příkladný výčet materiálně neplatných směnečných prohlášení.

Za materiálně neplatnou považuji směnku, která vznikla bezprávným doplněním blankosměnky nebo neúplné směnky.

Za materiálně neplatné považuji směnečné prohlášení (včetně základní směnky), které

- vzniklo paděláním,
- obsahuje nepravý podpis,
- učinila osoba nesvéprávná
- bylo na směnku připojeno z donucení.

Za materiálně neplatné označuje čl. I. § 7 ZSŠ směnečné prohlášení,

- osob vymyšlených (tedy osob neexistujících) a
- která z dalších důvodů nezavazují jejich podpisatele nebo soby, jejichž jménem byla směnka

podepsána - což je třeba výkladem korigovat v tom smyslu, že se z podstaty věci musí jednat o okolnosti, jež nejsou patrné ze směnky.

Závěr

Směnečné právo vykazuje celou řadu specifik. Za jedno z nich je třeba považovat klasifikaci neplatnosti směnečněprávních jednání na formálně neplatná a materiálně neplatná. Jedná se o jeden ze zásadních prvků ochrany obchodovatelnosti směnky, ale ve své podstatě i protěžování směnečných věřitelů, neboť umožňuje působení právního režimu samostatnosti směnečných závazků a efektivního uplatňování pravidla, že skryté právní vady základní směnky a dalších směnečných prohlášení nemají vliv na existenci směnečných závazků podpisatelů dalších směnečných prohlášení vyhotovených na téže směnce.

Materiální neplatnost směnečných prohlášení (tedy i základní směnky) způsobuje neexistenci směnečného závazku podpisatele tohoto směnečněprávního jednání. Formální neplatnost směnky s sebou nese neexistenci jakéhokoli směnečného závazku podpisatelů této směnky. Formální neplatnost dalších směnečných prohlášení přináší neexistenci směnečného závazku podpisatele tohoto prohlášení a ve vybraných případech i dalších směnečných dlužníků - zpravidla avalisty, jehož rukojemské prohlášení bylo funkčně spjato s předmětným formálně neplatným prohlášením nebo i příjemce pro čest (v případě, že je formální neplatností stíženo směnečné prohlášení poctěného). V ostatních případech lze směnečná prohlášení považovat za nezávislá a směnečné závazky za samostatné.

Obsah článku bych závěrem stručně shrnul tak, že

- pro vznik směnečného závazku kteréhokoli směnečného dlužníka je nezbytná existence formálně platné směnky a materiálně platného směnečného prohlášení podpisatele směnečného prohlášení, jehož závazek je předmětem zájmu,
- ke vzniku směnečného závazku akcesorického směnečného dlužníka je třeba vedle výše uvedených předpokladů naplnit ještě jeden, který spočívá v existenci formálně platného směnečného prohlášení principiálního dlužníka (avaláta nebo poctěného),
- neplatnost směnečného prohlášení způsobená okolnostmi, které nejsou patrné ze směnky, neovlivňují vznik směnečného závazku dalších podpisatelů směnky,
- mimo rámec výše uvedených situací, v nichž se pravidlo samostatnosti směnečných závazků neuplatňuje, platí, že směnečné závazky jednotlivých směnečných dlužníků se z pohledu jejich vzniku vzájemně existenčně neovlivňují.

JUDr. Radim Chalupa, Ph.D.,
advokát

[JUDr. Radim Chalupa, Ph.D.](#)

Kuzina 169
679 76 Drnovice u Lysic

Tel.: + 420 777 847 897

Tel.: +420 775 377 573

e-mail: radim.chalupa.ak@gmail.com

JUDr. Radim Chalupa, Ph.D je advokát specializující se na směnečné, insolvenční a exekuční právo, jakož i na civilní právo procesní, a dále pak na obchodní a dědické právo

JUDr. Radim Chalupa, Ph.D je také autorem celé řady publikací z oblasti směnečného práva, z nichž zmiňujeme zejména *Zákon směnečný a šekový: komentář směnečné části*; Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář směnečné části z roku 2021, a monografie *Zajišťovací směnka* z roku 2009, *Směnka v soudním řízení* z roku 2017 a *Řízení o zaplacení směnečného nároku (specifika a problémové aspekty)* z roku 2019.

[1] Obdobně Z. Kovařík: „Podpis směnky může být neplatný z hlediska formálního... anebo materiálního.“ In: KOVAŘÍK, Z. *Zákon směnečný a šekový. Komentář. 6. dopl. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 50.

[2] Základní směnku nelze považovat za první a prvotní směnečné prohlášení v případě, že je tato emitována v podobě blankoakceptu nebo blankoavala, neboť v uvedených případech vzniká směnka vyhotovením akceptu nebo rukojemského prohlášení. Obdobně KOVAŘÍK, Z. *Zákon směnečný a šekový. Komentář. 6. dopl. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 60: „Listinu by vyhotovil směnečník, jako směnečníka by sebe na ní uvedl a hned by ji opatřil i akceptem. Takto vyhotovenou směnku by předal majiteli, který by musel nejméně opatřit podpis výstavce. U směnky na vlastní řad by šlo o jeho vlastní podpis. Hovoří se o blankoakceptech.“ Obdobně KOTÁSEK, J. *Zákon směnečný a šekový. Komentář. 2. aktualizované vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 107: „Blankosměnka je předně listina, která je podepsána alespoň jedním potenciálním účastníkem směnečného vztahu. Může jít o podpis výstavce, akceptanta (pak hovoříme o tzv. blankoakceptu) nebo i o podpis avala.“ Shodně CHALUPA, R. *Zákon směnečný a šekový: komentář směnečné části; Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář směnečné části.* Praha: Leges, 2021, s. 96: „Blankopodpisatelem nemusí být pouze výstavce. Původcem blankosměnky může být výstavce, příjemce a směnečný rukojmí. Zdaleka ne výjimečně blankosměnku emituje příjemce ve formě blankoakceptu, teoreticky připadá v úvahu i emise blankosměnky směnečným rukojmím v podobě blankoavala, nejčastěji však blankosměnku dává do oběhu výstavce v podobě nevyplněné základní směnky.“

[3] Shodně CHALUPA, R. *Zákon směnečný a šekový: komentář směnečné části; Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář směnečné části.* Praha: Leges, 2021, s. 75: „Materiální neplatnost směnečného prohlášení je způsobena takovou vadou tohoto prohlášení, která není patrná z jeho textu. Materiální neplatnost směnečného prohlášení je tedy způsobena „skrytou“ vadou, která není ze směnky patrná.“

[4] J. Kotásek se k označení materiálně neplatných směnečných prohlášení vyjadřuje nepřímou, když konstatuje tyto skupiny námitek: námitky z vlastních vztahů, námitky listinné, námitky nezávnosti směnečného prohlášení a námitky nekorektního vyplnění blankosměnky. In: KOTÁSEK, J. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 148-151. Vizte rovněž KOTÁSEK, J. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 83: „Tyto vady – ač nejsou z listiny zřejmé – vedou v důsledku k tomu, že domnělý dlužník nebude ze směnky zavázán. V teorii směnečného práva se běžně hovoří o tzv. materiální neplatnosti, která na rozdíl od neplatnosti formální v zásadě není rozpoznatelná z listiny.“

[5] Obdobně KOVAŘÍK, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 6. dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 50: „Materiálně vadné podpisy znamenají, že osoba formálně podepsaná, je dlužníkem jen formálním, nikoli však materiálním. Nemá tedy povinnost směnku zaplatit.“ Obdobně KOTÁSEK, J. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 83: „Tyto vady – ač nejsou z listiny zřejmé – vedou v důsledku k tomu, že domnělý dlužník nebude ze směnky zavázán.“

[6] Shodně CHALUPA, R. Zákon směnečný a šekový: komentář směnečné části; Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář směnečné části. Praha: Leges, 2021, s. 76: „Samostatnost směnečných závazků lze tedy charakterizovat jako vzájemný vztah jednotlivých směnečných závazků, který se projevuje tím, že „jen“ materiální neplatnost (nebo i nicotnost) jakéhokoli směnečného prohlášení (která není patrná z textu směnky) nemá žádný vliv na platnost ostatních směnečných prohlášení a existenci závazků, jež z těchto prohlášení vyplývají. Obdobně KOVAŘÍK, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 6. dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 50: „Je zde stanovena zásada, že jednotlivé závazky na směnce jsou zásadně samostatné. Tedy jeden závazek nepodmiňuje jiný.“ Obdobně KOTÁSEK, J. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 84: „...existence podpisů, které z nějakého důvodu nezavazují osoby, jež se na směnku podepsaly nebo jejichž jménem byla směnka podepsána, nemá vliv na účinky prohlášení ostatních osob podepsaných na směnce. Případné materiální vady u podpisů směnečných dlužníků (včetně podpisu výstavce, který je klíčový pro formální platnost každé směnky) je proto třeba posuzovat izolovaně – a to co do vnitřních účinků pro podpisatele a co do vnějšího výsledku jinak vadného jednání (kterým může být formálně bezchybná směnka).“

[7] KOTÁSEK, J. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 91: „Aval (směnečný rukojmí) tedy může namítat pouze formální vady u prohlášení osoby, za kterou se zaručil. Vady, které zakládají tzv. materiální neplatnost závazku osoby, za kterou se zaručil (avaláta), namítat nemůže.“

.“

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obávkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)

- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)
- [AI omnibus](#)